

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра міжнародних економічних відносин

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини
за освітньою програмою
«Міжнародні економічні відносини»

на тему: **«МОРСЬКІ ПОРТИ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ
ОБСЛУГОВУВАННЯ МІЖНАРОДНОГО ВАНТАЖОПЕРЕВЕЗЕННЯ В
УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ»**

Виконавець:

студентка ЦЗФН гр. 6 зф 13

Акіліна Вікторія Ігорівна

/ підпис /

Науковий керівник:

д.е.н., професор

Єрмакова Ольга Анатоліївна

/ підпис /

ОДЕСА – 2024

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми кваліфікаційної роботи. Морські порти це середовище, яке забезпечує зв'язок між морем і сушею для комплексної морської діяльності. Порти є основним промисловим і торговим інструментом економічного і соціального розвитку країн. Наразі портовий сектор зазнає впливу соціально-економічних змін, що характеризуються розвитком вимог у країнах через нові контексти та виклики глобалізації, впровадження нових торговельних обмежень та тенденції розвитку економіки, інституцій, технологій, екології та самого морського транспорту. Ці трансформації створюють дуже невизначене та складне середовище для портів і докорінно змінюють концепцію їх функціонування.

Для України статус морської держави продовжує бути невід'ємною складовою, хоча сьогодні, коли Україна знаходиться у стані війни з російською федерацією, підтримувати діяльність та забезпечувати ефективність морських портів стало набагато складніше. Між тим, незважаючи на складні умови, наша країна має значний потенціал для розвитку морського транспорту, оскільки в неї наразі розблоковано доступ до Чорного моря, а також все більше активну роль грають порти, розташовані біля річки Дунай. Забезпечення відновлення діяльності та забезпечення ефективного функціонування портів є критично важливим для забезпечення інтегрованості національної економіки України у світову економічну систему та збереження цілісності вітчизняного господарського механізму. Вищевикладене обґрунтовує актуальність обраної теми кваліфікаційної роботи магістра.

Питання ролі морських портів у національній економіці та проблеми їх функціонування в сучасних умовах розвитку світової економіки привертала увагу багатьох науковців. Серед актуальних закордонних наукових робіт можна відмітити останні дослідження сучасних організаційних підходів до ефективного управління портами; дослідження ролі контейнерних портів у регіональному розвитку; приділено увагу питанню перерозподілу трафіку морських портів, а також проблемам, пов'язаним із переходом портів від одного покоління до іншого. Українські дослідники аналізували морегосподарський комплекс України та можливі напрямки удосконалення роботи галузі; також приділено увагу основним чинникам впливу на сферу морських вантажних перевезень та визначенню ефективності морських портів України. На сучасному етапі українських вчених більше цікавить питання дослідження основних практик, які можуть бути використані при реформуванні портової галузі України та перспективи розвитку морського транспорту в умовах війни.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження ролі морських портів України в системі обслуговування міжнародного вантажоперевезення в умовах воєнного стану та визначення перспектив активізації їх діяльності.

Досягнення мети обумовлює виконання таких **завдань**:

- дослідити поняття та класифікацію морських портів як складової інфраструктури міжнародних перевезень вантажів;
- дослідити функції та послуги морських портів в системі обслуговування міжнародного вантажоперевезення;
- узагальнити чинники впливу на розвиток та функціонування сучасних морських вантажних портів;

- проаналізувати показники розвитку та функціонування морських портів України у довоєнний період;
- проаналізувати чинники впливу на розвиток та функціонування морських портів України в системі обслуговування міжнародного вантажоперевезення;
- визначити вплив воєнного стану на показники функціонування морських портів України;
- визначити перспективи розвитку морських портів України в умовах зміни логістичних маршрутів та за рахунок розвитку інвестиційних та партнерських програм.

Об’єктом дослідження виступають морські торговельні порти України в системі обслуговування міжнародного вантажоперевезення.

Предмет дослідження становлять теоретичні та економіко-організаційні напрямки активізації діяльності морських портів України в системі обслуговування міжнародного вантажоперевезення в умовах воєнного стану.

У процесі підготовки кваліфікаційної роботи застосовано такі **наукові методи**: аналіз та синтез, метод узагальнення – для дослідження теоретичних засад діяльності морських портів, їх функцій та чинників розвитку; графічний метод, табличний метод, статистичний інструментарій – для наочного представлення результатів аналізу діяльності морських портів України, чинників, що впливають на їх діяльність та перспективних напрямків їх розвитку.

Інформаційна база кваліфікаційної роботи складається з наукових праць українських і зарубіжних дослідників питань проблем функціонування морських портів, чинників, що впливають на їх діяльність та розвиток, офіційних даних та звітності Міністерства інфраструктури України, Адміністрації морських портів України, Інтернет видань новин.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків загальним обсягом 75 сторінок, списку використаних джерел зі 77 найменувань. Загальний обсяг роботи становить 84 сторінки.

Публікації. За результатами виконання кваліфікаційної роботи опубліковано тези:

- 1) Акіліна В.І. Тенденції діяльності морських портів України в умовах воєнного стану. Збірка тез Всеукраїнської науково-практичної конференції «Глокалізаційні аспекти інноваційного розвитку економіки», 18 жовтня 2024 р. Одеса, ОНЕУ (у друці).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОРСЬКИХ ПОРТІВ В СИСТЕМІ ОБСЛУГОВУВАННЯ МІЖНАРОДНОГО ВАНТАЖОПЕРЕВЕЗЕННЯ» розглядаються поняття та класифікація морських портів як складової інфраструктури міжнародних перевезень вантажів, узагальнено функції та послуги морських портів в системі обслуговування міжнародного вантажоперевезення, досліджено чинники впливу на розвиток та функціонування сучасних морських вантажних портів.

У другому розділі «АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ МОРСЬКИХ ПОРТІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ» проаналізовано показники розвитку та функціонування морських портів України у довоєнний період, проведено аналіз чинників впливу на розвиток та функціонування морських портів України в системі обслуговування міжнародного вантажоперевезення, визначено вплив воєнного стану на показники функціонування морських портів України в системі обслуговування міжнародного вантажоперевезення

У третьому розділі «ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МОРСЬКИХ ПОРТІВ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ОБСЛУГОВУВАННЯ МІЖНАРОДНОГО ВАНТАЖОПЕРЕВЕЗЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ» обґрунтовано перспективи розвитку морських портів України в системі обслуговування міжнародного вантажоперевезення в умовах воєнного стану, у тому числі окреслено перспективи та напрямки розвитку морських портів України в умовах зміни логістичних маршрутів, визначено напрямки розвитку інвестиційних та партнерських програм як чинник активізації розвитку морських портів України.

ВИСНОВКИ

Таким чином після проведення у кваліфікаційній роботі дослідження ролі морських портів України в системі обслуговування міжнародного вантажоперевезення в умовах воєнного стану можна зробити наступні висновки.

Можна зробити висновок, що морський порт є складною системою з багатофункціональними операціями, концепція морського порту еволюціонувала з часом із відносною зміною світової економіки, технологій та навколишнього середовища, тому сучасний морський порт не розглядається виключно як точка розриву навантаження в різних ланцюгах поставок, але його слід розглядати як транзитний пункт, що додає вартість.

Загальні послуги порту включають: суднові послуги, товарні послуги, адміністративні послуги, послуги з обробки, послуги наземного транспорту, але традиційні функції морських портів в епоху глобалізації змінюються, тому на сьогодні виокремлюють такі групи функцій морських портів: функція трафіку, обслуговування вантажів, торговельні функції, промислову функцію, логістичну та розподільну функцію.

В останні десятиліття основними рушійними силами розвитку портів є контейнеризація, диверсифікація типів вантажів і обладнання, інтермодальні перевезення та інформаційні технології. Що стосується загальних світових тенденцій та чинників, що впливають на діяльність та розвиток морських портів, то морський транспорт продовжує лавірувати в умовах тенденцій, що сформувалися після пандемії COVID-19, наслідків збоїв у глобальних виробничо-збутових ланцюжках у 2021–2022 роках, погіршення кон'юнктури на ринку контейнерних перевезень та зрушень у структурі морських перевезень та торгівлі, викликаних війною в Україні. Світове судноплавство стикається з численними викликами, включаючи посилення напруженості в торговельній політиці та геополітичних тертях, намагаючись адаптуватися до змін у моделях глобалізації. Крім того, морській галузі слід переорієнтуватися у майбутньому на більш екологічно стійкі моделі, скоротити викиди вуглецю та запроваджувати цифрові технології.

Морські порти України – важлива ланка логістичного ланцюжка збуту продукції гірничо-металургійного, агропромислового комплексів; підтримки ефективного партнерства зі світовим економічним співтовариством; це підприємства, що забезпечують зайнятість у своїх регіонах та економічну підтримку; це конкурентоспроможна галузь, що вимагає великої уваги з боку державної влади, широкомасштабних стратегій та програм реформування, інвестиційних вкладень та грамотного управління.

До початку повномасштабного вторгнення можна відзначити зростання вантажоперевалки у Ізмаїльському МТП (+25,5%), Ренійському МТП (+74,3%), МТП Усть-Дунайськ (+63,5%), МТП Чорноморськ (+7,3%), натомість порти Одеса, Південний та особливо Білгород-Дністровський демонстрували падіння показників вантажоперевалки. Також слід відзначити, що і в довоєнних умовах економічного розвитку морські порти України відставали за показниками ефективності від портів багатьох інших країн регіону, українські порти посідали 78 місце у світовому рейтингу у 2019 році, залишаючи позаду лише такі країни, як Вірменія, Грузія та Молдова з набагато меншою залежністю від експорту; тоді як Німеччина, Польща та інші країни демонструють вищі показники.

Можна відзначити, що серед позитивних географічних чинників виокремлюється географічне розташування України, наявність природних гаваней, сформована система портів та географічна близькість до європейських ринків експорту та імпорту вантажів. Між тим відмічається наявність негативних факторів географічного характеру, перш за все, це конкуренція з іншими портами Азово-Чорноморського басейну. Позитивні фактори економічного характеру включають можливість залучення іноземних інвестицій за рахунок програм ЄС, розвиток інструментів концесії, однак негативний вплив мають чинники стану економіки України та неконкурентна тарифна політика щодо портових зборів. Серед інфраструктурних факторів можна назвати такі позитивні чинники як асортимент портових послуг, однак слід сказати, що зношеність основних фондів складає близько 70%. Позитивний вплив серед соціально-політичних факторів мають наявність кваліфікованого персоналу, але ситуація ускладнюється військовими діями. Серед позитивних організаційно-адміністративних факторів називають посилення інтеграції з ЄС, але серед негативних слід назвати низький рівень кооперації портів з іншими видами транспорту.

Станом на кінець липня 2024 року в результаті атак РФ пошкоджено та частково знищено 262 об'єкти портової інфраструктури, скорочено обсяг щомісячного експорту зернових вантажів до країн Азії, Африки та Європи. Загальні прямі збитки портової інфраструктури та дотичних до неї підприємств оцінюються у 0,85 млрд. дол. США. Але в цілому вантажообіг морських портів з тих, що працюють та не опинилися в окупації, за підсумками 2023 року склав 62 млн т., що краще, ніж в 2022 році, (51,2 млн т), але не йде у порівняння з обсягами перевалки до повномасштабного вторгнення - 153,3 млн т в 2021 році. Найдинамічніше зростання перевалки спостерігається в портах Дунаю (Ізмаїл, Рені та Усть-Дунайськ).

Основною метою розвитку та забезпечення діяльності морських портів України на сьогодні є створення умов для розвитку та відновлення перевезень морським та внутрішнім водним транспортом, збільшення обсягів перевезень, відновлення та розвитку інфраструктури морського та внутрішнього водного транспорту. Одним із

напрямків відродження портової галузі України в умовах переорієнтації логістичних шляхів є створення додаткових умов для розвитку транспортної логістики в Дунайському регіоні. Сьогодні порти Дунайського регіону (Рені, Ізмаїл, Усть-Дунайськ) працюють у штатному режимі, нарощуючи вантажну базу, збільшуючи обробку суден у причалів, та збільшують обсяги перевалки вантажів і потенціал на дунайському напрямку великий щодо ситуації з іншими портами.

Між тим для досягнення мети підвищення ефективності морських Дунайських портів України в умовах війни та ускладнення логістичних процесів слід звернути увагу на наступні ключові аспекти: забезпечення здійснення повноцінного експорту та імпорту вантажів через морські та річкові порти України; максимальна інтеграція системи водного транспорту України в транспортну систему ЄС; збільшення пропускної спроможності, модернізація, розвиток портів у Дунайському регіоні, включаючи модернізацію підходів до них водним та наземним шляхом (електрифікація залізничних колій для зменшення загальних витрат на логістику, будівництво нових залізниць)

Україна має намір залучати приватних інвесторів для кредитування проектів з ремонту, модернізації, реконструкції та будівництва стратегічних об'єктів портової інфраструктури. Зміни в українському законодавстві повинні сприяти залученню великих інвесторів, особливо актуальною є передача портів у концесію, яка спрямована на сталий і довгостроковий розвиток портів. Як форма державно-приватного партнерства концесія має цілу низку переваг, наприклад до них можна віднести прозорість процедури залучення інвесторів, ефективний контроль із боку держави, правовий захист інвестицій, цільовий розвиток об'єктів портової інфраструктури, а також гарантії виконання зобов'язань сторонами договору.

АНОТАЦІЯ

Акіліна В.І., «Морські порти України в системі обслуговування міжнародного вантажоперевезення в умовах воєнного стану».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» за освітньою програмою «Міжнародні економічні відносини». – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2024 р.

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження є морські торговельні порти України в системі обслуговування міжнародного вантажоперевезення.

У роботі розглядаються поняття та класифікація морських портів як складової інфраструктури міжнародних перевезень вантажів, узагальнено функції та послуги морських портів в системі обслуговування міжнародного вантажоперевезення, досліджено чинники впливу на розвиток та функціонування сучасних морських вантажних портів.

Проаналізовано показники розвитку та функціонування морських портів України у довоєнний період, проведено аналіз чинників впливу на розвиток та функціонування морських портів України в системі обслуговування міжнародного вантажоперевезення, визначено вплив воєнного стану на показники функціонування морських портів України в системі обслуговування міжнародного вантажоперевезення.

Визначено перспективи розвитку морських портів України в системі обслуговування міжнародного вантажоперевезення в умовах воєнного стану, у тому числі окреслено перспективи та напрямки розвитку морських портів України в умовах зміни логістичних маршрутів, визначено напрямки розвитку інвестиційних та партнерських програм як чинник активізації розвитку морських портів України.

Ключові слова: морський торговельний порт, морські вантажні перевезення, логістика, логістичні шляхи, обсяги вантажоперевалки, обслуговування міжнародних вантажів.

ANNOTATION

Akilina V.I., “Seaports of Ukraine in the system of servicing international cargo transportation under martial law”.

Qualification work for obtaining a master's degree in specialty 292 “International economic relations” under the educational program “International economic relations”. – Odessa National Economic University. – Odesa, 2023.

The master's qualification work consists of three sections. The object of the study is the sea trade ports of Ukraine in the international cargo transportation service system.

The work examines the concept and classification of sea ports as a component of the infrastructure of international cargo transportation, summarizes the functions and services of sea ports in the international cargo transportation service system, and investigates the factors influencing the development and functioning of modern sea cargo ports.

The indicators of the development and functioning of sea ports of Ukraine in the pre-war period are analyzed, the factors influencing the development and functioning of sea ports of Ukraine in the international cargo transportation service system are analyzed, and the impact of martial law on the indicators of the functioning of sea ports of Ukraine in the international cargo transportation service system is determined.

The prospects for the development of seaports of Ukraine in the system of servicing international cargo transportation under martial law have been determined, including the prospects and directions for the development of seaports of Ukraine in the context of changing logistics routes, and the directions for the development of investment and partnership programs as a factor in activating the development of seaports of Ukraine have been determined.

Keywords: seatriade port, sea freight transportation, logistics, logistics routes, cargo handling volumes, international cargo handling.